

Trump, Brexit en populisme zijn goed voor ons, of *toch* niet?

Drie gerenommeerde deskundigen op het gebied van economie, financiën, geschiedenis en internationale relaties – Mathijs Bouman, Harald Benink en Arend Jan Boekestijn – laten hun licht schijnen over het protectionisme van Trump, de Brexit en het opkomend populisme. Welke gevolgen hebben deze ontwikkelingen de komende drie jaar voor Europa en Nederland en wat is er nodig om de toekomst positief tegemoet te treden? Lees de soms verrassende antwoorden.

prof. dr. Harald Benink | drs. Arend Jan Boekestijn | dr. Mathijs Bouman

Tekst: Jacques Geluk

"Het protectionisme van Donald Trump biedt Europa de kans betere betrekkingen met China aan te knopen, zeker wanneer de Verenigde Staten een handelsoorlog met dat land beginnen. China investeert al veel in Europa, andersom valt nog veel te verbeteren", antwoordt historicus en voormalig politicus Arend Jan Boekestijn op de vraag welke ontwikkeling (Trump, de Brexit – inclusief de anti-Europastemming – en de euro) tot 2020 de meeste invloed heeft op de

Europese en Nederlandse economie. "Wat ik positief vind van Trump is zijn aankondiging de economie een fiscale stimulans te geven door te investeren in de infrastructuur: bruggen, wegen en luchthavens die alle kampen met achterstallig onderhoud. De financiële markten lijken dat te geloven, gezien de bijstelling naar boven van de verwachte economische groei. Trump kan de positieve impuls echter teniet doen als hij daadwerkelijk handelsverdragen opzegt en importheffingen instelt of verhoogt, ook

richting China. Het helemaal wegnemen van het vrijhandelsmodel kan leiden tot retaliatie, zoals we in de jaren dertig van de vorige eeuw hebben gezien en uiteindelijk, net als toen, tot een grote economische crisis", zegt Harald Benink, hoogleraar bankwezen en financiering aan de Universiteit van Tilburg. Als Trump daadwerkelijk een positieve impuls geeft door fors te investeren, hoopt hij dat Europa zijn voorbeeld volgt. "In Nederland en Duitsland is ook sprake van achterstallig onderhoud van onze infra-

structuur. Een mooi voorbeeld is de Merwedeburg die wegens reparaties enige tijd was afgesloten voor zwaar vrachtverkeer. Daarnaast pleit ik al heel lang voor een Europees Investeringsfonds om de Europese econo-

‘Verontrustende trend: de wereldeconomie groet, terwijl de wereldhandel afneemt’

mie aan te jagen en investeringen terug te brengen op het niveau van voor de crisis.” Benink constateert dat de Britse premier Theresa May nu al inspeelt op Trumps aankondiging door als overheid meer te gaan besteden. Dat leidt tot meer groei en kan wellicht wat onzekerheid rond de Brexit wegnemen. Wel waarschuwt hij dat de politieke dynamiek van zowel Brexit als de verkiezing van Trump kan overslaan naar Italië – zeker na het vertrek van premier Renzi – en Frankrijk, wat politieke instabiliteit op de financiële markten kan veroorzaken. Bovendien staan Italiaanse banken er slecht voor. “Europa is bezorgd. Marine le Pen van het Franse Front National is altijd weggezet als iemand met extreme opvattingen, maar nu kan ze zeggen: ‘Waar praten we nog over? Europa valt sowieso uit elkaar, dus laten we

onze verantwoordelijkheid nemen’, doelend op de Brexit en de kans dat Italiaanse populistten een referendum over de euro houden. Dat is heel gevaarlijk.”

GLOBALISERING ONDER DRUK

Econoom Mathijs Bouman kijkt verder dan het protectionisme van Trump en de anti-EU-stemming onder een deel van de bevolking. “Globalisering als drijvende kracht achter de wereldeconomie en -politiek staat stevig onder druk. Al sinds de jaren negentig lukt het niet meer om via de Wereldhandelsorganisatie (WTO) multilaterale (wereldwijde) handelsafspraken te maken. In ‘arremoeude’ hebben landen van goede wil vervolgens bilaterale handelsakkoorden gesloten. Dat is duidelijk minder effectief dan de multilaterale overeenkomsten van vroeger, maar had toch z’n nut. Bovendien kreeg de internationale handel door de toetreding van China tot de WTO begin deze eeuw toch een nieuwe versnelling. Sinds de crisis is de trend duidelijk gekeerd. Per saldo komen er elk jaar handelsbelemmeringen bij. Een nieuw fenomeen daarbij is dat de wereldeconomie in 2016 voor het eerst groeit, terwijl de wereldhandel afneemt. Juist voor Nederland, volgens internationale metingen het meest geglobaliseerde land ter wereld, is deze trend verontrustend. Onze groei is altijd sterk verbonden geweest met de groei van de internationale handel.”

Wat het nieuwe kabinet moet doen om Nederland economisch en sociaal-maatschappelijk verder te helpen? Arend Jan Boekestijn en Mathijs Bouman zijn het over één ding eens: de belastingen hervormen. Bouman vindt het tijd voor een flinke versimpeling van de inkomstenbelasting, het toeslagencircus en de vaak onbegrijpelijke btw-tarieven. “Het kabinet Rutte II heeft de AOW, de zorg en de energie- en huizenmarkt

al aangepakt, maar de hervorming van de arbeidsmarkt is mislukt. De Wet Werk en Zekerheid en de Wet DBA (voor zzp’ers) zijn mislukt en doen het tegendeel van waarvoor ze waren bedoeld. Het gat tussen flex en vast is groter dan ooit. Een nieuw kabinet moet de arbeidsinstituties opnieuw op de tekentafel leggen, met als uitgangspunt beschermen wie dat nodig heeft en vrijlaten wie goed voor zichzelf kan zorgen.” Bouman pleit bovendien voor hervorming van het pensioenstelsel. “We moeten naar collectief belegde, individuele pensioenpotten,

‘Europees Investeringsfonds moet economie aanjagen’

zonder de ‘intergenerationele solidariteit’ van het huidige stelsel. Dat laatste zorgt voor onnodige ruzies tussen generaties over premies, uitkeringen en rekenrente.” Boekestijn voegt daaraan toe: “Het kabinet moet ook meer uitgeven aan wetenschappelijk onderzoek en de marktwerking, voor zover die er is, in de zorg niet terugdraaien. Het is bovendien cruciaal de verliezers van de mondialisering via herscholing naar nog wel concurrerende sectoren te leiden. Wanneer de nieuwe technologische fase voor de allereerste keer in de economische geschie-

denis baanloze groei met zich meebrengt, wat ik nog steeds niet geloof, komt een laag basisinkomen in beeld.”

WE LOPEN ACHTER IN DUURZAAMHEID

Harald Benink legt opnieuw de nadruk op meer investeren, niet alleen in de infrastructuur en de kenniseconomie, maar ook in duurzaamheid. “Scandinavië en Duitsland staan in alle duurzaamheidslijstjes bovenaan, maar wij bungelen samen met een paar Oost-Europese landen onderaan. Dat is heel opmerkelijk, zeker omdat we sowieso de overstap naar duurzaamheid moeten maken. Ik pleit voor een inhaalslag. Laten we een soort investeringsagenda maken, zodat we wat duurzaamheid betreft (windenergie, hergebruik van grondstoffen) voorop kunnen lopen.” Volgens Benink is er ruimte om te investeren in de circulaire economie. “Het tekort gaat richting nul en de economische groei trekt aan. Bovendien is de rente nog laag en hebben we het eerder gedaan. Na de watersnoodramp van 1953 is enorm geïnvesteerd in dijkbewaking en is waterbeheer uitgedroefd tot een enorm exportartikel.”

POPULISME: ZEGEN OF GEVAAR?

Is het populisme economisch en/of maatschappelijk een zegen of een gevaar voor Nederland is de derde vraag die Benink, Boekestijn en Bouman voorgelegd krijgen. Boekestijn legt uit dat het populisme uit drie elementen bestaat: het volk is zuiver, de elite corrupt en de regering moet naar de bevolking luisteren. “Ze zijn alle drie slechts gedeeltelijk waar. Niet alle burgers zijn zuiver en niet de hele elite is corrupt. Als de

regering altijd doet wat het volk wil eindigen we met gratis bier, dat niet gratis blijkt te zijn. Het gaat om leiderschap, dat is gebaseerd op een interessante visie op de kansen van Nederland en een antwoord geeft op de vraag waarmee we in de toekomst ons geld verdienen.” Daar waar elite en bestuurders fouten hebben gemaakt, zoals de snelle uitbreiding van de NAVO en de EU en de invoering van de euro, zijn volgens Boekestijn excuses op z'n plaats. “Het goede van populistten is dat zij eerder dan de elite taboes aan de kaak durven stellen. Wie vijf jaar geleden twijfels had over de duurzaamheid van de euro werd weggelachen. Nu is dat wel anders. Populisten hebben, alles afwegend, hierbij een heilzame rol gespeeld, ook al tonen zij vaak weinig respect voor feiten. Stel je voor dat Griekenland geen lid van de eurozone had mogen worden. Wat had dat een hoop ellende en geld gescheeld!”

INVESTEREN IN MENSEN

Harald Benink merkt op dat het populisme aangeeft dat er voor bepaalde groepen in de samenleving te weinig perspectief is. “De boodschap is dat veel mensen vroeger een redelijk betaalde baan hadden en nu niet meer, doordat ze oud zijn of een veel lagere beloning krijgen (als flexwerker bijvoorbeeld). Zij lijden onder onzekerheid. Het huidige evenwicht is niet stabiel en het populisme schudt ons wat dat betreft wakker. Niet alleen in Nederland, maar ook in Frankrijk, Italië, Amerika, eigenlijk overal. Er moet daarom een aantal zaken gebeuren. Niet alleen blijven zorgen voor economische groei, waarin de duurzaamheidsagenda en investeringen goed passen, maar ook kijken naar de arbeidsmarkt. Gerichter

beleid is nodig om te voorkomen dat mensen te weinig betaald krijgen of minder aan de bak komen, ook gezien in het licht van technologische ontwikkelingen. Dat betekent investeren in de kenniseconomie, onderwijs, onderzoek en ontwikkeling.

‘Het populisme schudt ons wakker’

Dat doet Nederland volgens het jaarlijkse rapport van het Wereld Economisch Forum, in tegenstelling tot Duitsland en Scandinavië te weinig en dat is zorgelijk.” Dan herhaalt Benink stellig: “Er is maar een manier om ons weerbaarder te maken tegen de grote technologische veranderingen: investeren in mensen en betekenisvol onderwijs.”

“Populisme gaat niet helpen om mensen meer perspectief te geven”, besluit Mathijs Bouman het gesprek. “Integendeel, want het gaat om subtiele en ingewikkelde ingrepen. Die zijn niet in een enkele ‘soundbite’ te vatten. Samenwerken en polderen, de ouderwetse Nederlandse vaardigheden, daaraan hebben we meer dan de zoveelste splinterpartij op rechts of links.”

Historicus drs. Arend Jan Boekestijn geeft colleges over internationale relaties aan de Universiteit van Utrecht en schrijft columns voor Elsevier over buitenlands beleid. Prof. dr. Harald Benink is hoogleraar bankwezen en financiering aan de Universiteit van Tilburg en als ‘associate member’ verbonden aan de Financial Markets Group van de London School of Economics. Hij is tevens voorzitter van het Europese schaduwcomité voor financiële regelgeving. Dr. Mathijs Bouman is econoom, journalist, geeft lezingen en is als deskundige te zien op RTL Z. arendjanboekestijn@speakersacademy.nl | mathijsbouman@speakersacademy.nl | haraldbenink@speakersacademy.nl